

**Toespraken gehouden in de vergadering der Illustere Lieve-
Vrouwe-Broederschap te 's-Hertogenbosch ... bij de installatie
van Jhr. Mr. P.J. Ridder van der Does de Bijde, tot archivaris
honorair dier instelling**

<https://hdl.handle.net/1874/234568>

mm10904

BR.1874. I.34.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

3147 310 5

1874 I. 34

TOESPRAKEN

GEHOUDEN IN DE VERGADERING DER

ILLUSTRE LIEVE-VROUWE-BROEDERSCHAP

TE

'S-HERTOGENBOSCH.

op den 21sten October 1874

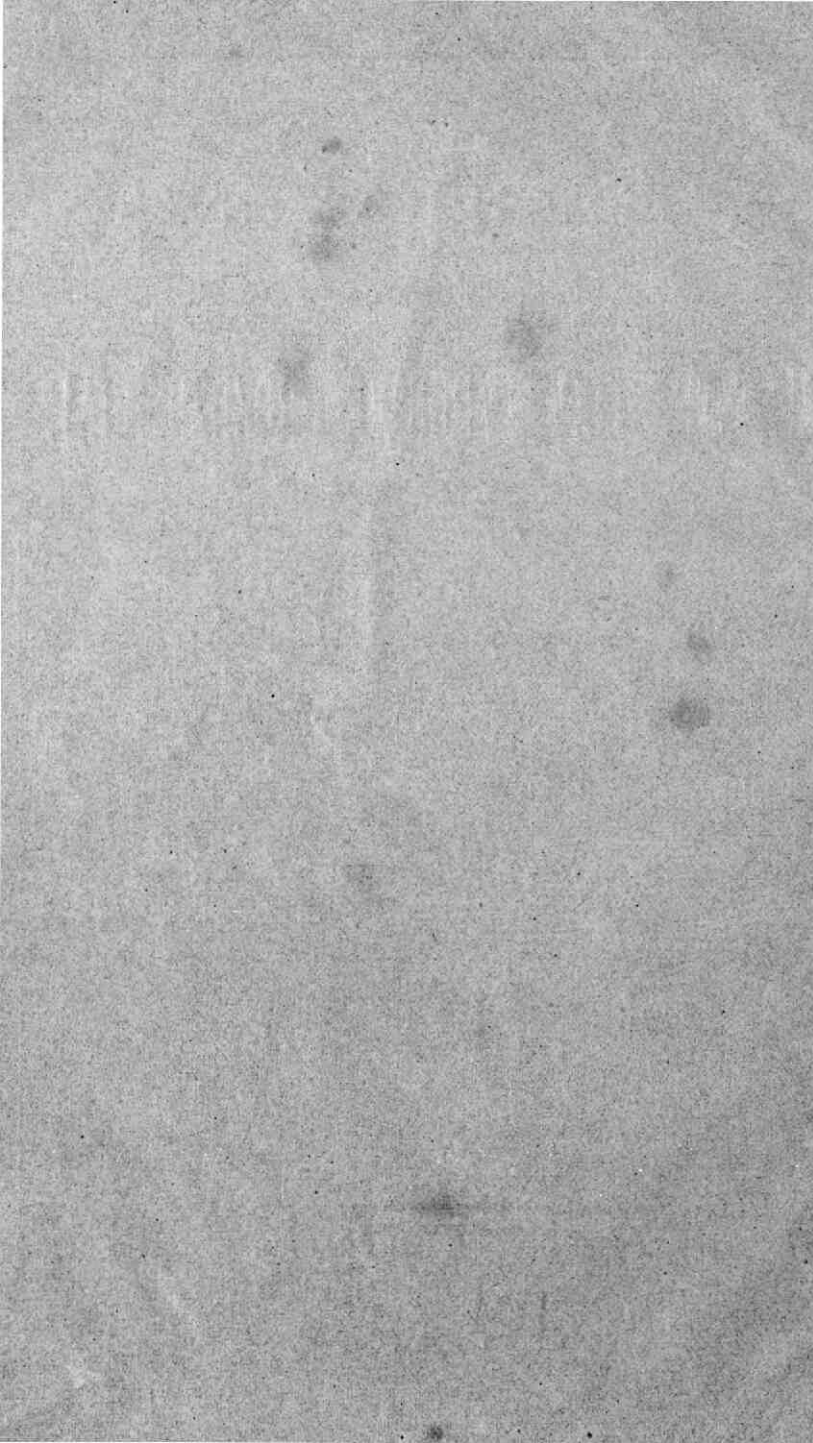
BIJ DE INSTALLATIE VAN

JHR. MR. P. J. RIDDER VAN DER DOES DE BIJE

tot Archivaris honorair dier instelling.

's HERTOGENBOSCH,
LUTKIE & CRANENBURG.

TOESPRAKEN

GEHOUDEN IN DE VERGADERING DER

ILLUSTRE LIEVE-VROUWE-BROEDERSCHAP

TE

'S-HERTOGENBOSCH.

op den 21sten October 1874

BIJ DE INSTALLATIE VAN

JHR. MR. P. J. RIDDER VAN DER DOES DE BIJE

tot Archivaris honorair dier instelling.

's HERTOGENBOSCH,
LUTKIE & CRANENBURG.

De Heer G. VAN LANSCHOT, Heer van *Berlicum*,
regeerend Proost, spreekt als volgt:

HOOGGERWAARDE HEEREN PROOSTEN,
EERWAARDE HEEREN LEDEN DEZER BROEDERSCHAP,

De Illustre L. - V. - Broederschap heeft sedert jaren getracht de archieven in orde te laten brengen. Proosten vernomen hebbende, dat Jonkh. Mr. Ridder VAN DER DOES DE BIJE niet ongenegen was de Broederschap daarin behulpzaam te zijn, en kennis dragende, hoe ZEd. zich verdienstelijk gemaakt had bij het Provinciaal Genootschap, door zijne algemeene kennis in oude geschriften, hebben besloten dit aanbod aan te nemen.

Uit den gedrukten Catalogus, door ZEd. opgemaakt, zullen de Heeren gezien hebben, hoe vele belangrijke stukken thans nog in het bezit zijn der Broederschap. Hooggeplaatste personen en geleerde genootschappen, aan welke de Catalogus werd toegezonden, hebben dan ook hunne belangstelling daarover betuigd, en Proosten wetende hoeveel tijd en moeite

Jhr. DE BIJE daartoe besteed had, hebben vermeend geen beter bewijs van dankbetuiging te kunnen geven, dan ZEd. tot Archivaris honorair der Broederschap te benoemen.

Jhr. VAN DER DOES DE BIJE voor het eerst in de vergadering zijnde en mij overtuigd houdende dat de Heeren Broeders deze benoeming goedkeuren, zoo stel ik voor, nogmaals ZEd. onzen dank te betuigen voor de diensten aan onze Broederschap bewezen met den wensch, dat ZEd. nog vele jaren die betrekking moge waarnemen.

De nieuw aangestelde Archivaris het woord bekomen hebbende zegt het volgende :

HOOGGERWAARDE HEEREN PROOSTEN,

EERWAARDE HEEREN LEDEN DEZER BROEDERSCHAP,

Ik moet den Heer regeerend Proost dank zeggen voor de wellillende woorden mij toegesproken en betuigen, dat ik mij ten hoogste vereerd reken in betrekking gekomen te zijn tot eene Broederschap, die wel is waar geheel afgeweken is van de oorspronkelijke instelling, doch nu nog zoo eerwaardig is door de oudheid van haar bestaan, door de aanzienlijkheid harer leden. De geringe dienst, welken ik U heb mogen bewijzen, werd voorwaar door U op een te grooten prijs gesteld en op de voor mij vleierendste wijze vergolden; maar wederkeerig was het mij een dienst door U gedaan, den toegang te hebben tot Uw belangrijk Archief. Oningewijden kunnen zich geen denkbeeld vormen van het genoeg, dat het voor een beoefenaar der oudheden is, kennis te kunnen nemen van verborgen schatten, die gedurende eeu-

wen onttrokken waren aan het oog der weetgierigen. Het werk zelf is mij zeer in de hand gevallen. Ik stond niet voor een verwarden hoop, waarin de gewichtigste bescheiden bedolven lagen onder eene vracht van nuttelooze papieren, waar ik misschien een half jaar op had kunnen doorbrengen om er den weg in te vinden. Het Archief was reeds geordend. Mijne taak bepaalde zich tot analyseering en catalogeering. Ik had het voordeel, in den eerwaarden broeder Jhr. Snoeck een Griffier aan te treffen, die met alles bekend was en met ijverige belangstelling mij in korten tijd op de hoogte bracht. Het was goed voor me, naast mij te hebben een man van doorzicht, van orde en afdoening van zaken. Ik moet ook hulde doen aan de verplichtende wijze, waarop de broeder Rentmeester baron van Rijkevorsel alles bijbracht, om mij de taak te veraangenamen en gemakkelijk te maken. Ook op wetenschappelijk gebied heb ik eene medewerking gehad, die ik niet mag verzwijgen. Het is U allen bekend, dat de Broederschap in het bezit is van eene reeks van jaarlijksche rekeningen, loopende van de veertiende eeuw tot op dezen tijd. Die rekeningen bevatten eene onschatbare bron voor de kennis der oudheid, die nu door de uitgave van den catalogus ten dienste gesteld is der geschiedvorschers; maar de studie van die uiteenloopende stoffen, hoe nuttig ook, kon het opmaken van den catalogus niet voorafgaan, dat zoude mij te lang opgehouden hebben. En toch moest ik er eenige inlichtingen uit ontleenen, om de juiste uitdrukking te vinden voor sommige onderwerpen. Nu kwam het mij zeer te stade, dat onze geachte stadgenoot, de heer Hezenmans, die al sedert lang eene gezette studie gemaakt had van die rekeningen, de bereidwilligheid had, mij op sommige punten voor te lichten en mij een lang onderzoek te besparen. Ik zal er U twee van opnoemen. De U bekende zware tinnen kannen met klepdeksels moesten op den catalogus vermeld worden.

De vraag was of zij gediend hadden voor wijn of voor bier. Noemde ik ze bierkannen, dan gaf ik daardoor te kennen, dat in de zestiende eeuw vorsten, bisschoppen en andere aanzienlijken van den lande hier onthaald werden op bier en zoo ingenomen waren met dat onthaal, dat zij hun wapen lieten griffen op de kan, waarin hun die drank werd voorgezet. Dat kon ik niet doen zonder stellig bewijs en ik mocht geene verkeerde voorstelling geven van vroegere toestanden. Noemde ik ze wijnpinten, de uiterlijke vorm kwam er misschien niet mede overeen naar ons tegenwoordig gebruik. Nu kon de heer Hezenmans mij uit de rekeningen de verzekering geven, dat zij voor wijnpinten gediend hadden en in de zestiende eeuw in den tegenwoordigen vorm waren omgesmolten. Eene andere vraag was of Willem de Zwijger, wiens naam, titels en wapen op een der pinten prijken, al dan niet lid der Broederschap was geweest. De aanwezigheid van dat wapen kon het doen denken, maar van eene andere zijde wordt zijn naam nergens op de broederlijsten vermeld. De heer Hezenmans gaf mij de navolgende inlichting omtrent de betrekking, waarin de Prins tot de Broederschap gestaan had. Zijn schoonvader Maximiliaan van Egmond, Graaf van Buren, opperbevelhebber van de keizerlijke Nederlandsche legers, had aan de Broederschap jaarlijks een zwaan geschonken, te voldoen uit eene zijner heerlijkheden, doch zijne weduwe Françoise de Lannoi, die waarschijnlijk aan die heerlijkheid gelijktocht was, weigerde aan die uitkeering gevolg te geven. De Broederschap beklagde zich hierover aan den Prins, die, tot voldoening, niet één maar vier zwanen jaarlijks uit zijne heerlijkheid Leerdam toezegde. Hij was dus buiten twijfel *donateur* van de Broederschap. De zaak is nog wel niet geheel opgehelderd, omdat het jaartal op de pint voorafgaand is aan het overlijden van Maximiliaan en het altijd nog mogelijk is, dat de Prins in het gevolg van zijn schoonvader alhier

heeft aangezet, maar de inlichting was voor mij voldoende, om de zaak op eene wijze uit te drukken, die buiten tegenspraak kon blijven.

In een geheel ander vak heb ik ook goede hulp gehad, die mij zeer welkom was. In het begin dezer eeuw was het bijna onbekend geworden, dat Nederlanders ooit eenige verdiensten hadden gehad in het vak der toonkunst. Ik herinner mij uit mijne jeugd, dat ik kort na mijne promotie mij te Utrecht in een uitgelezen gezelschap bevond, waarin ook eenige professoren aanwezig waren. Het gesprek liep over Holland's roem in alle vakken, doch door een der hoogleraren werd opgemerkt, dat, wat muziek betreft, wij altijd achterlijk waren geweest bij andere volkeren. Met eenige bedeesdheid kwam ik hiertegen op en haalde een voorbeeld aan van het tegendeel, maar kreeg alle handen op mijn hoofd, met de vermaning, dat men de vaderlandsliefde niet tot in het ongerijmde moest overdrijven. Doch daarna werd door het Instituut eene prijsvraag uitgeschreven over de verdiensten der Nederlanders omtrent de toonkunst in de middeleeuwen. De gouden medaille werd behaald door R. G. Kiesewetter, de zilveren als accessit door F. S. Fetis. Van dien tijd af is de geschiedenis onzer toonkunst in eere gekomen en wordt nog voortdurend bij ons met vrucht beoefend. Nu laat het zich begrijpen van welk belang voor die beoefening moet zijn de kostbare verzameling van oude zangboeken, welke de Broederschap bezit. Zij is eenig in haar soort en uitmuntend bewaard. Die boeken, waaruit vroeger een heerlijk choorgezang in de Cathedraal werd aangeheven, die later zoo lang vergeten en verborgen waren en nu voor 't eerst weder aan het licht gebracht moesten worden, kon ik toch niet op den catalogus vermelden zonder eenige aanduiding van hun belang. Een onderzoek te doen naar de innerlijke waarde der compositiën kon van mij niet gevergd worden. Het was mij dus welkom, dat de heer van Lanschot, Agent van de Nederlandsche Bank alhier,

dien muzikalen schat nauwkeurig onderzocht had en uit eigene beweging mij zijne uitvoerige aantekeningen daarover mededeelde. Ik heb die wel niet op den catalogus kunnen overnemen, maar ik werd er door in staat gesteld de waarde van uw archief ook op dit punt met enkele woorden te doen uitkomen. En het is werkelijk reeds uit de beantwoordende brieven gebleken, dat ik daardoor de aandacht van deskundigen heb opgewekt.

Hoogerwaarde en Eerwaarde Heeren, gij zult het billijken, dat ik eene dankbare vermelding gemaakt heb van allen, die mij behulpzaam geweest zijn tot het volbrengen van mijne taak, en mij den weg gebaad hebben tot de vereerende onderscheiding, welke mij thans hier te beurt valt. Het heeft Heeren Proosten behaagd te mijnen believe eene nieuwe betrekking in het leven te roepen en mij tot Archivaris honorair van deze Broederschap aan te stellen. Ik waardeerde het, in zulk een aanzienlijken kring te worden opgenomen, maar ik heb die betrekking aangenomen vooral met het oog op het nut der zaak. Uwe statuten bepalen, dat het griffierschap afwisselend is; dit had geen bezwaar zoolang de functiën van den griffier omtrent het archief zich bepaalden tot bewaring. Maar nu is er openbaarheid gegeven aan dat archief. Het is te verwachten, dat van vele zijden inlichtingen zullen gevraagd en wetenschappelijke briefwisselingen zullen moeten gevoerd worden, en zal het wel niet van de achtereenvolgende titularissen te vergen zijn, dat zij zich daarmede belasten. Als ik het wel begrijp, zal die taak op mij nederkomen; volgaarne zal ik mij daarvan kwijten, zoolang mijne vermogens het zullen toelaten, terwijl ik durf wenschen, dat de betrekking, mij nu opgedragen, niet persoonlijk blijve, maar na mij aan jeugdiger krachten kunne worden toevertrouwd.

Thans worden er nog vele belangrijke stukken uit het archief

vermist, die waarschijnlijk hier of daar schuilen. Een aanblijvende archivaris is alleen in staat, die op te sporen en terug te bezorgen, zooals mij reeds gedeeltelijk gelukt is.

Wat de inrichting van het archief betreft, is er door U reeds veel gedaan. De eerste stap was het aanschaffen van eene kast, in uiterlijken vorm zoo overeenkomende met den bouw van deze zaal en inwendig geschikt tot berging van de geheele verzameling. Dat uiterlijk trok de aandacht op den inhoud, die goed geordend werd. Het nut van eenen analytischen catalogus werd begrepen en zoo kwam het archief tot openbaarheid en toegankelijkheid. Hierbij zoude ik wenschen nog iets gevoegd te zien, namelijk de *aanschouwelijkheid*. Met de meeste bescheidenheid moet ik U in bedenking geven, een meubelstuk te laten vervaardigen, eene soort van *étagère* met glas bedekt, waaronder de oudste, tevens de kostbaarste stukken *in plano* konden worden uitgespreid ter bezichtiging der belangstellenden, doch beveiligd tegen de aanraking der handen. Door opvouwing en ontvouwing slijt de nerf van het perkament en wordt het schrift onleesbaar. Voor de zegels is ook iedere verplaatsing schadelijk. De pauselijke zegels, in lood gedrukt, zijn bevestigd aan zijden koorden, die door den tijd verstikt en vergaan zijn en het gewicht van het lood niet meer kunnen dragen. Wanneer nu iemand eene oorkonde met beide handen ter lezing voor zich houdt en niemand toeschiet om het zegel te ondersteunen, valt het er af. Dit is werkelijk reeds gebeurd met de bul van Paus Innocentius XIII; het zegel is wel opgeraapt en bewaard, de rafels van de twee einden van het koord toonen nog wel aan, dat zij vroeger vereenigd waren, maar die rafels zijn dan nu ook het eenige bewijs van de echtheid der bul, van de bestemming van het zegel.

Bij bezegelingen in was zal de zwaarte wel niet schadelijk zijn,

maar wel de broosheid. zij kunnen den minsten stoot niet verdragen. Het is mij gebleken, dat reeds twee eeuwen geleden het merkwaardig zegel van Napoleo Orsini in twee stukken is gebroken. Bij een zuiver toeval zijn zij ieder aan smalle strookjes perkament tot nu toe blijven hangen. Men bedenke toch, dat oudtijds die zegels de plaats innamen van handteekening en dat een charter, waaraan het zegel ontbreekt, bijna gelijkstaat met een brief, die niet is onderteekend.

Een ander voordeel van die aanschouwelijkheid zoude zijn, dat de broeders, die toch allen geene oudheidkundigen kunnen wezen, al was het maar in het voorbijgaan, een blik zouden werpen op die oorkonden, een anderen keer er hunne aandacht op zouden vestigen, er mede bekend worden en er belang in konden stellen, en wanneer eene Koningin, een vorstelijk persoon, een geleerde eens naar een stuk vroeg, ieder broeder dat dadelijk zoude kunnen aanduiden. Het grootste voordeel dier aanschouwelijkheid zoude ontstaan uit de contrôle, welke de gansche Broederschap op de bewaring zoude uitoefenen. Mocht het eens gebeuren, dat bij groote uitzondering een der stukken van de plaats genomen werd, dan zoude de zichtbare ruimte onmiddellijk dienen tot bekendmaking van het verplaatsen en tot aanmaning voor het terugbrengen. En dan zoude nooit meer kunnen gebeuren wat gebeurd is. Het oorspronkelijk eigendomsbewijs van het gebouw, waarin wij thans vergaderd zijn, is voor vele jaren weggeraakt en thans voor het eerst bij de laatste catalogeering vermist.

Ik behoef, Mijne Heeren, hier niet verder op aan te dringen. Gij hadt reeds begrepen, dat de oudheid uwer Broederschap, waarop gij te recht zooveel prijs stelt, alleen kan blijken uit de archieven; vallen deze weg, dan ontaardt die oudheid in beuzelende legenden.

Gij zult voorzeker meer dan ooit uwe kostbare verzameling behartigen en doen verzorgen. Daartoe mede te werken zal mij eene

aangename bezigheid zijn; vooral wanneer ik bij voortduring ondersteund moge worden door uw vertrouwen en, kan 't zijn, door uwe goedkeuring.

Bovenstaande rede is opgenomen in de Notulen van het verhandelde ter vergadering der Illustre Lieve-Vrouwe-Broederschap van Woensdag 21 October 1874.

De Griffier,
F. G. J. VAN RIJCKEVORSEL.

C. 7427^m =